

Vlaams
Parlement

ingediend op **1090** (2016-2017) – Nr. 1
2 maart 2017 (2016-2017)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Marius Meremans

over cultuureducatie

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Bart Caron.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Ann Soete, Wilfried Vandaele, Miranda Van Eetvelde, Herman Wynants;

Caroline Bastiaens, Karin Brouwers, Sabine de Bethune, Joris Poschet;

Lionel Bajart, Jean-Jacques De Gucht;

Yamila Idrissi, Katia Segers;

Bart Caron.

Plaatsvervangers:

Kathleen Krekels, Bart Nevens, Ludo Van Campenhout, Karl Vanlouwe, Manuela Van Werde, Peter Wouters;

Cindy Franssen, Tinne Rombouts, Koen Van den Heuvel, Johan Verstreken;

Rik Daems, Francesco Vanderjeugd;

Bert Moyaers, Tine Soens;

Imade Annouri.

INHOUD

1. Toelichtingen	4
1.1. Annick Schramme	4
1.2. Barend van Heusden	7
1.3. Lode Vermeersch	9
1.4. Dirk Terryn	11
1.5. Katrien Van Iseghem	12
1.6. Stefaan Vandelacluze	13
1.7. Tijl Bossuyt	14
1.8. Herman Baeten.....	15
2. Vragen en bemerkingen	16
2.1. Jo De Ro	16
2.2. Caroline Bastiaens	17
2.3. Cathy Coudyser	17
2.4. Kathleen Krekels.....	17
2.5. Katia Segers.....	17
2.6. Bart Caron	17
3. Antwoorden	18
3.1. Lode Vermeersch	18
3.2. Katrien Van Iseghem	18
3.3. Stefaan Vandelacluze	18
3.4. Tijl Bossuyt	18
3.5. Herman Baeten.....	19
Gebruikte afkortingen	20
Bijlagen: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	
Bijlage 1: Presentatie Annick Schramme	
Bijlage 2: Presentatie Barend van Heusden	
Bijlage 3: Presentatie Lode Vermeersch	
Bijlage 4: Presentatie Dirk Terryn en Katrien Van Iseghem	
Bijlage 5: Presentatie Stefaan Vandelacluze	

Op 9 februari 2017 organiseerde de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media een hoorzitting over cultuureducatie. De presentaties zijn terug te vinden als bijlagen op de [dossierpagina](#) van dit verslag op www.vlaamsparlement.be.

1. Toelichtingen

1.1. Annick Schramme

Annick Schramme, hoogleraar Universiteit Antwerpen, geeft een introductie op de sector van cultuureducatie, een huis met vele kamers. Het HIVA heeft een veldtekening gemaakt, waar de spreker inspiratie uit haalt. Zelf deed ze in 2007 een onderzoek naar cultureelerfgoededucatie. Naast haar opdracht aan de Universiteit Antwerpen is ze voorzitter van HETPALEIS. Een tijdlang was ze voorzitter van Kunst in Zicht dat in de laatste structurele ronde ook een aanvraag deed. Uit alle participatieonderzoeken blijkt dat cultuureducatie cruciaal is voor cultuurparticipatie en culturele competentie. In Vlaanderen zijn er heel wat mensen mee bezig en is er geen omvattend overzicht.

De lange traditie van cultuureducatie gaat terug tot de volksontwikkeling van de negentiende eeuw. Die persoonsontwikkeling bleef beperkt tot de hoge kunsten en cultuur, dus in de enge definitie. In de jaren vijftig en zestig was er een paradigmashift waar er van kunstzinnige vorming overgestapt is naar een meer expressieve en later reflectieve cultuureducatie. Die evolutie loopt parallel met de evolutie van de definitie van cultuur: van onderwijzen naar leren, van absorptie naar constructie van kennis, van input-output naar onafhankelijk leren en van individueel naar collectief leren, van het overdragen van kennisinhouden naar competenties.

Het HIVA hanteert een definitie van cultuureducatie in een niet-formele context: "Alle activiteiten die gericht zijn op leren over cultuur of door middel van cultuur in de verschillende sectoren. Cultuureducatie is gericht op het tot stand brengen van participatie aan cultuur, zowel deelnemen als deelhebben, en op persoonlijke, sociale en culturele bewustwording of talentontwikkeling. Cultuureducatie bevordert daarmee het vermogen tot cultureel beleven en handelen, interculturele communicatie en culturele aanpassing.". Cultuureducatie is kortom een vermogen, een bewustzijn en een competentie.

Het rapport Cultuur in de Spiegel vervangt de term culturele competentie door cultureel bewustzijn, dus betekenis kunnen geven aan je omgeving, het vermogen om keuzes te maken en zelfstandig kritisch en creatief te kunnen omgaan met cultuurgoederen en uitingen, maar ook met het ruimere sociaal-culturele en maatschappelijke gebeuren, wat omschreven wordt als een essentiële competentie om de uitdagingen van vandaag en morgen aan te gaan. Het komt er dus op neer autonoom te leren denken en daardoor ook autonoom keuzes te maken, een belangrijke competentie in een interculturele samenleving.

Het voordeel van een ruime definitie is dat cultuureducatie niet verengd wordt tot enkele vakken in het onderwijs als esthetica en muzische vorming. De verbeelding is een uniek facet van de culturele competentie. Cultuureducatie vergt dan ook een integrale benadering, wat beleidsvorming uiteraard niet vergemakkelijkt. Cultuureducatie is een domein bij uitstek voor een transversale benadering. Vooreerst beslaat het de verschillende vormen van cultuur: kunsten, erfgoed, circus, amateurkunsten, sociocultureel volwassenen- en jeugdwerk, de cultuurcentra en de bibliotheken. Jeugd als sector levert ook een belangrijke bijdrage aan cultuureducatie, hoewel eerder een complementaire. Het is niet-formele educatie, het initiatief gaat uit van de jeugd zelf. Een ander betrokken domein is het mediabeleid, in de eerste plaats voor het bijbrengen van mediawijsheid. Voorts raakt het aan onderwijs, waar cultuureducatie vooral

geëxpliciteerd is sinds de invoering van de eindtermen, waarin muzische vorming als vak staat maar ook vaardigheden van reflecteren tot genieten. De aanpak verschilt echter van school tot school. Cultuureducatie is in de lerarenopleiding lang wat verwaarloosd, maar daar is nu toch ook een kentering. Het Vlaamse netwerk van het dko is uniek. Kritische stemmen zeggen echter dat het overbodig zou worden als het onderwijs zelf er serieus werk van zou maken. Het dko wordt nu vernieuwd, wat ook kansen biedt.

Een performant cultuureducatiebeleid is ook en vooral lokaal beleid. Ook daar is er trouwens een positieve evolutie. Met de interne staatshervorming en het Planlastendecreet komt het zwaartepunt bij de lokale spelers te liggen, die de kans hebben de linken tussen de verschillende beleidsdomeinen en partners te leggen. Voorts benadrukt ze dat cultuureducatie niet beperkt is tot kinderen en jongeren maar ook bestaat voor volwassenen.

Vervolgens overloopt ze enkele kantelmomenten in de beleidsevolutie: het Protocolakkoord van 2002, de rapporten van CANON Cultuurcel die sinds 1994 actief is, het Bamfordrapport 2006-2007 en het rapport Gedeeld/Verdeeld van 2008.

Het Bamfordrapport is een internationale benchmark die zich kritisch uitliet over cultuureducatie in Vlaanderen. De onderzoekster heeft vooral de formele cultuureducatie aan kinderen en jongeren onderzocht. Voorts was er wat kritiek op haar evaluatiesysteem omdat ze de criteria haalde uit haar eigen benchmark. Toch blijven haar vaststellingen relevant: de complexe organisatie van het onderwijs, de versnippering van de ondersteuning over verschillende beleidsdomeinen en decreten en de gebrekkige afstemming tussen cultuur en onderwijs. Ook de middelen zijn te versnipperd. De onderzoekster zag een verwarrend systeem met te veel lades en te weinig geld in elke lade. Voorts werd er te weinig aandacht besteed aan monitoring en evaluatie en daalde de aandacht voor de docentenopleiding. Deze evoluties zijn volgens Annick Schramme intussen gekenterd. De onderzoekster stelde ook het verschil aan de kaak tussen de brede visie van de cultuursector en de eerder smalle visie van het onderwijs. Ondertussen is er met de nota alvast een gemeenschappelijke visie. Tussen de sector en de scholen zag de onderzoekster te weinig of te incidentele samenwerking. Volgens haar analyse was het dko te elitair en werd de brede benadering van het sociaal-culturele werk en de amateurkunsten te weinig doorgetrokken in de kunsteducatie. Tot slot stelde ze te weinig aandacht vast voor erfgoededucatie.

Een gemengde werkgroep heeft de conclusies omgezet in beleidsaanbevelingen waar er tot nog toe weinig mee gedaan is. De reden is dat Bert Anciaux, de toenmalige minister bevoegd voor Cultuur, de nota Smaakmaker lanceerde. Hij wees erop dat de onderzoekster te veel de nadruk legde op de formele educatie terwijl er in Vlaanderen net een ruim aanbod is aan niet-formele educatie. Hij wou cultuureducatie dan ook vooral laten aansluiten bij het participatiebeleid. Ten gevolge daarvan werd de administratieve transversale werkgroep ACCE opgericht over Cultuur en Onderwijs, met slechts één dan nog deeltijds personeelslid. In 2010 is de eerste dag voor de Cultuureducatie gehouden.

Annick Schramme grijpt terug naar de nota Verdieping/Verbreiding van 2008 met als dubbele missie het organiseren van artistieke opleidingen voor de actieve cultuurparticipant en het bevorderen van kunst- en cultuureducatie in het kleuter- en leerplichtonderwijs. In de vorige beleidsperiode waren er nog twee nota's: Groeien en Doorgroeien in Cultuur. Groeien in Cultuur wou vooral de beleidsdialoog tussen de beleidsdomeinen Jeugd, Onderwijs en Cultuur onder de aandacht brengen met kansen om een beleid te voeren dat uitgaat van het potentieel van kinderen. Doorgroeien in Cultuur bouwde daarop voort en zoomde

in op de informele educatie van volwassenen, met aandacht voor intergenerationale aspecten. De SARC plaatste interessante, kritische bedenkingen bij beide nota's die informatie bevatten die vandaag nog relevant is.

2016 was een druk jaar. Zo schreef het beleidsrelevant steunpunt het onderzoeksrapport Cultuur leren smaken, over cultuurparticipatie en -educatie. Voorts was er de beleidsnota Cultuur en Onderwijs Samen voor meer en beter. De nota bevat een gedeelde visie, missie en strategie, gebaseerd op de theoretische onderbouw van Cultuur in de Spiegel en Cultuurkuur – een digitaal platform om de dialoog en samenwerking tussen de cultuursector en het onderwijs te faciliteren. Er wordt ingezet op informatie en communicatie, vormings-, opleidings- en netwerkmogelijkheden en inhoudelijke verdieping.

De SARC heeft over deze nota's tal van adviezen uitgebracht. De rode lijn is telkens dat de plannen te veel bedacht worden door administraties en onderwijs, en dat er te weinig geluisterd wordt naar de cultuur- en jeugdsector. Annick Schramme pleit ervoor om hun expertise te benutten en dit niet louter door goede praktijkvoorbeelden.

Cultuureducatie neemt volgens Annick Schramme in het Kunstendecreet een aparte plaats in. Dit blijft in de nota onderbelicht. Het Vlaams Parlement keurde het Kunstendecreet goed in 2004. De achterliggende visie was samenwerking en ontschotting maar in de praktijk waren er weinig middelen voor cultuureducatie. Alleen in het voormalige Muziekdecreet uit 2008 zijn er Musica, Jeugd en Muziek, Krijtkring. Pas bij de nieuwe versie van het Kunstendecreet in 2008 komt er een apart hoofdstuk over kunsteducatie en sociaalartistiek werk. Het vernieuwde Kunstendecreet van 2013 schrapte de commissie Kunsteducatie en schoof een functiebenadering naar voren. Kunsteducatie wordt daarop ondergebracht bij de participatiefunctie. Dit maakt het moeilijker om de sector een gezicht te geven.

In de laatste ronde van het vorige Kunstendecreet werden er van de zeventien aanvragen – voor 5,27 miljoen euro – elf positief geadviseerd – voor een bedrag van 3,282 miljoen euro. Naast die structurele erkenningen zijn er uiteraard nog de projectsubsidies. De commissie Kunsteducatie gaf bij de landschapstekening de kritiek dat voor de kunstensector niet duidelijk is wat juist onder kunsteducatie begrepen wordt. Sommige van de ingediende dossiers waren interessant maar voldeden niet aan de criteria om als kunsteducatieve organisatie erkend te worden. Slechts weinig kunsteducatieve organisaties zijn op formeel onderwijs gericht. Besparingen in de kunstensector hebben een impact op de cultuureducatieve werking van kunstenuorganisaties.

De veldtekening van het HIVA van 2011 wees uit dat 56,8 percent van alle bevraagde cultuur- en jeugdorganisaties aangeeft aan cultuureducatie te doen en dat als een essentiële opdracht te beschouwen. Slechts een op de tien vindt het educatief werken rond, over en door cultuur geen opdracht voor hen. Er is geen verband met de grootte van de organisatie. 60 percent doet een beroep op freelancemedewerkers. Die trend tot verfreelancing maakt flexibel werken mogelijk maar zorgt er ook voor dat niet iedereen de visie van de organisatie deelt. 40 percent van de organisaties werkt met vrijwilligers.

Uit focusgroepen en interviews bleken de volgende sterktes: het zeer brede bereik wat betreft leeftijd; het open en informele karakter van de leerprocessen; de participatieve aanpak met aansluiting bij de leefwereld van de beoogde groepen die vrijwillig deelnemen; de voortdurende methodische vernieuwing; de sterke persoonlijke motivatie en de inhoudelijke expertise van de medewerkers; de sterkte in tweedelijnswork, dus onderaanneming voor andere kunstenuorganisaties; een breed educatief palet: van smaakmakers en toeleiders tot specialistenwerk; samenwerking en doorverwijzing binnen en buiten de sector; de

vervlechting van cultuureducatie met de andere functies van het cultuur- en jeugdwerk. 31,7 percent van het aanbod was afgestemd op het formeel onderwijs.

De zwaktes zijn: de relatieve onzichtbaarheid en het oneigenlijke gebruik van cultuureducatie met een onderwaardering tot gevolg; het onaantrekkelijke statuut en de arbeidsvoorwaarden voor cultuureducatoren; de verdeeldheid en het ontbreken van een gezamenlijke visie; vooral kleine organisaties zijn subsidieafhankelijk en dus broos; een gebrek aan gegevensverzameling, -uitwisseling en monitoring en op basis daarvan kwaliteitsbewaking; zwakke eigen infrastructuur en accommodatie; gebrekkige gezamenlijke promotie van het aanbod en communicatie over de meerwaarde van het werk; het nagenoeg ontbreken van internationale uitwisseling als sector; onevenwichtige aandacht voor disciplines en types van cultuureducatie; gebrekkige aandacht voor design, ambachten en smaakcultuur.

Door het Kunstendecreet heeft cultuureducatie geen eigen gezicht meer. Ook de besparingen spelen een rol. De cultuursector vindt cultuureducatie heel belangrijk, maar dat is het nog niet altijd voor de scholen en ouders. De autonomie van de scholen is een belangrijke factor. Cultuureducatie wordt niet op een strategisch niveau opgenomen. De financiële kant speelt ook mee, met onder meer het effect van de maximumfactuur. De impact daarvan is nog niet gemeten. Vooralsnog is het bij caseonderzoek gebleven. Ten gevolge van de beleidsversnippering tussen niveaus en decreten lopen de doelstellingen niet parallel. Zelfs tussen decreten zijn er verschillende impliciete en expliciete verwachtingen. De kwaliteit van de output van de kunsteducatieve werking is moeilijk meetbaar, zowel door de organisaties zelf als door externen. Hiervoor zijn er weinig instrumenten ontwikkeld.

Als kansen ziet Annick Schramme de groeiende aandacht voor culturele competentie en bewustzijn, deels ten gevolge van de evolutie naar een kennis- en informatiemaatschappij waarin creativiteit, reflectief denken en kritisch omgaan met de media belangrijk zijn. Daarnaast is ze hoopvol door het stijgende cultuureducatieve aanbod, de stijgende aandacht van de overheden, kunstorganisaties en publiek, een groeiende professionalisering, de veranderende visie op een school, die buiten de schoolmuren treedt, de stijgende aandacht in de lerarenopleiding en de vernieuwing van het dko.

Met de nota van beide ministers ligt er een gezamenlijke brede visie. Ze dringt aan om op het bestaande onderzoek voort te bouwen en te benutten wat er al bestaat en een beroep te doen op de expertise in de verschillende sectoren en domeinen. Voorts pleit Annick Schramme voor het slaan van bruggen tussen formele en niet-formele cultuureducatie en de verbetering van de samenwerking tussen de verschillende actoren.

1.2. Barend van Heusden

Barend van Heusden werkt als hoogleraar cultuur en cognitie bij de Rijksuniversiteit Groningen. De laatste zes jaar was hij betrokken bij de ontwikkeling van het cultuureducatieve programma in Vlaanderen, onder andere door de samenwerking met CANON Cultuurcel. In de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw richtte het kunstonderwijs zich op het aanleren van ambachten, met duidelijke economische motieven en op het overdragen van waarden. Sinds het begin van de twintigste eeuw kwam daar een sterke aandacht voor persoonlijke expressie bij. Opvallend is de beperkte aandacht voor wat kunst eigenlijk is, simpelweg omdat de kennis daarover ontbrak. Het onderwijs bracht bij dat kunst was wat er in de kunstcanon zat. In de tweede helft van de twintigste eeuw stond de canon echter ter discussie. De filosoof Arthur Danto

stelde zelfs dat kunst niet bestaat. Dat zorgde voor een crisis in de kunstwereld, het denken over kunst, maar vanaf de jaren zeventig ook in het kunstonderwijs. Eigenlijk wist men niet meer wat te onderwijzen en al helemaal niet meer hoe dat te doen. Op dat moment werd er een stapje teruggezet om kunst te doordenken als een vorm van cultuur.

Menselijke cultuur ontstaat doordat de consumenten een onderscheid ervaren tussen de herinneringen en het hier-en-nu. Een mens gebruikt zijn herinneringen om het hier-en-nu betekenis te geven. De mens herkent wat er gebeurt in het hier-en-nu op basis van stabiele herinneringen. Het is de enige diersoort die dat doet. Het verschil tussen de stabiele herinneringen en het steeds veranderende hier-en-nu genereert de menselijke conditie. Die bestaat vooreerst uit de intentionaliteit. De mens kan niet alleen de wereld denken en dus functioneren op automatismen, maar er ook over denken. Mensen hebben een besef van tijd, heden, verleden en toekomst. Hierdoor heeft de mens een zekere vrijheid. Hij kan uit verschillende herinneringen kiezen om het veranderende hier-en-nu te interpreteren. De keerzijde is dat mensen in een permanente onzekerheid leven, met het bijhorende risico op agressie en geweld als een van de manieren om de onzekerheid weg te nemen. Doordat de mens in staat is tot die scheiding, is hij ook in staat tot zelfbewustzijn.

Het verschil tussen stabiele herinneringen en een instabiel hier-en-nu wordt aangepakt met behulp van verschillende cognitieve strategieën. Die zijn in een model gevoegd dat twee bewegingen van het denken onderscheidt: sensorisch en motorisch. Daardoor kan een mens zijn denken laten beïnvloeden door de werkelijkheid, maar ook de werkelijkheid naar zijn hand zetten. Op de andere as staat het onderscheid tussen abstracte herinneringen, waarvan de herkomst niet herinnerd wordt, bijvoorbeeld aan taal, en concrete herinneringen, aan situaties en mensen. Die twee assen bepalen de basisstrategieën waarmee de mens met de werkelijkheid omgaat. Concrete herinneringen waargenomen met het sensorische denken, zijn waarnemingen. Verbeelding is het motorische denken over het concrete: de mens stelt zich de werkelijkheid voor. De mens kan daarnaast zijn werkelijkheid ook in categorieën indelen en labelen. Dat ordenen van de werkelijkheid op basis van abstracte herinneringen wordt conceptualiseren genoemd. Als abstracte herinneringen gebruikt worden om de werkelijkheid te leren kennen, wordt dat analyse genoemd. Dat is de basis van wetenschap. De vier strategieën waarnemen, verbeelden, conceptualiseren en analyseren zijn de manieren waarop de mens omgaat met de werkelijkheid. Die structuur komt terug in de structuur van het menselijke brein. Terloops zegt Barend van Heusden dat het motorische deel zich laat ontwikkelen, met name in de puberteit.

De vier vaardigheden hebben elk hun favoriete drager. De waarneming maakt gebruik van de zintuigen. De verbeelding uit zich in de vorm van artefacten. Alles rond ons is vrucht van verbeelding. Conceptualisering maakt gebruik van taal. Het analytische denken maakt gebruik van het platte vlak – een recente uitvinding in de geschiedenis van de mensheid. Dat de mens de herinnering losgekoppeld heeft van het hier-en-nu stelt hem in staat erover te denken. Hij gebruikt een herinnering van hoe hij omging met een bepaalde situatie in een nieuwe situatie. Er zijn verschillende vormen van reflectie of cultureel bewustzijn, via de waarneming, bijvoorbeeld het lezen van een krant, via verbeelding, bijvoorbeeld kunst en entertainment, via de conceptuele waarneming, bijvoorbeeld de politiek, religie en filosofie, via analyse zoals beoefend in de cognitie en cultuurwetenschappen. Kunst is dus een vorm van zelfreflectie via verbeelding door artefacten.

Uit het bovenstaande valt af te leiden dat elke vorm van onderwijs eigenlijk onderwijs in cultuur is. Cultuuronderwijs is echter onderwijs in reflectie op cultuur en cultureel bewustzijn. Het culturele bewustzijn bepaalt onze identiteit en ligt

ten grondslag aan ons handelen. Er is dus een directe relatie tussen cultuuronderwijs, identiteit en handelen. De samenleving moet zich realiseren dat ze via cultuuronderwijs, dus over kunst, filosofie en geschiedenis, de identiteit van leerlingen beïnvloedt. Sturing in burgerschap, democratie en omgang met verschillen is wenselijk omdat de identiteit het handelen van het individu bepaalt. Voor Barend van Heusden is de cruciale functie van cultuuronderwijs leerlingen inzicht geven in zichzelf en anderen als cultuurgebruikers.

Kunst is dus niet langer een eigenschap van voorwerpen. Kunstonderwijs leert dat kunst een aspect is van hoe met voorwerpen, muziek, dans enzovoort, om te gaan. Kunstonderwijs is onderwijs in een unieke combinatie van drie vaardigheden: het vermogen tot reflectie dat ook terugkomt in filosofie, geschiedenis en maatschappijleer, gecombineerd met verbeelding, wat het deelt met design, techniek en zorg, én media- of ambachtelijke vaardigheden, met transfer naar sport, techniek, taalonderwijs en wetenschap. Barend van Heusden illustreert die combinatie met het voorbeeld van de muziek. Om muziek te waarderen, moet iemand kunnen waarnemen: het ritme, het geluid, de klank, de beweging. Om muziek te maken maar ook te volgen, is verbeelding nodig. Dat is de kernvaardigheid. Zonder verbeelding is er geen muziek. Abstractere vaardigheden zijn de conceptualisering en de analyse. Dit betekent bijvoorbeeld de muziek onderbrengen bij een stijl of ontbinden in grafische symbolen. Het medium is klank, eventueel aangevuld met een instrument. Reflectie is er op het moment dat iemand de muziek evalueert, mooi vindt of ervaart als een deel van zichzelf. De zelfreflectie is dan niet analytisch of conceptueel maar verloopt via de verbeelding en is bepalend voor de identiteit.

1.3. Lode Vermeersch

Lode Vermeersch, senior onderzoeker HIVA, werkt al tien jaar aan de universiteit van Leuven en doet daar al even lang onderzoek naar cultuur en formele en niet-formele educatie. Hij nam deel aan het Cultuur in de Spiegel-project. Dit theoretische onderzoek werd gevolgd door het empirische onderzoek gebaseerd op die theorie. Het onderzoek ging in 2010 van start in Nederland en liep vanaf 2012 ook in Vlaanderen.

De aanleiding van het onderzoek was een vorig onderzoek van An Bamford. Daaruit bleken een aantal sterktes maar ook knelpunten, zoals het ontbreken van een precieze omschrijving van cultuur, wat belangrijke repercussies heeft op het cultuuronderwijs. Ook het doel van cultuureducatie is niet voor elkeen gelijk: vaardigheden bijbrengen die bruikbaar zijn in andere vakken of het welbevinden stimuleren. Voorts is er de kwestie van de samenhang. Cultuur wordt onderwezen in heel wat vakken. Hoe kan men daarin een lijn brengen, voor vakintegratie zorgen en het cultuuronderwijs niet beperken tot leerkrachten die zichzelf vaardig vinden in de kunsten? Dat de kinderen voortdurend in ontwikkeling zijn, maakt het niet evident om de lessen niet te moeilijk en niet te gemakkelijk te maken. Daarbij komt nog dat de evolutie van een kind in cultureel opzicht minder gedocumenteerd is dan in andere vakgebieden.

Het onderzoek is dus eigenlijk gestart door vanuit de praktijk naar de theorie te kijken. Het heeft stilgestaan bij de culturele ontwikkeling, het curriculum, de eindtermen en de praktijk in de lerarenopleiding, het dko en het kleuter- en leerplichtonderwijs. De niet-formele praktijk ligt bij de organisaties uit de kunstensector. De jeugdsector en de cultuursector waren niet de focus van het onderzoek, maar spelen wel degelijk een rol. Het onderzoek heeft implicaties voor en biedt ook mogelijkheden aan hen.

De theorie biedt een open kader. De vaardigheden en cultuurdragers laten meerdere leerparadigma's of leertheorieën toe. De theorie is verklarend,

analyseert wat cultuur is en hoe die werkt, maar is niet normerend. Ze schrijft geen manier van lesgeven voor, waardoor heel wat lesgevers hetgeen ze al doen daarin deels herkennen en kunnen evalueren. Uiteraard blijft het een theorie, en dus van een zeker abstract karakter, maar deze theorie sluit wel aan bij actuele theorieën, vooral van Angelsaksische oorsprong, die ervan uitgaan dat cultuur een samengaan is van handelen en cognitieve strategieën of gewoontes. In de theorie en het model is er geen strikte cesuur tussen denken en doen. De theorie maakt duidelijk dat cultuur en leren een persoonlijk traject is. Niet elke leerling is immers goed in alle vaardigheden. De onderzoekers hebben een ontwikkelingslijn ontworpen van het kind op cultureel vlak zodat een leerkracht weet wat op elke leeftijd te verwachten op het vlak van waarnemen, verbeelden, analyseren en conceptualiseren.

Voorts is het onderwijscurriculum getoetst aan het theoretische model. Daarbij is nagegaan waar cultuur verweven zit in de eindtermen en de ontwikkelingsdoelen. Vooreerst zijn er erg veel eindtermen. Voor muzische vorming in het basisonderwijs zijn dat er meer dan dertig, in Nederland zijn het er slechts drie. Ze zijn erg uitgerafeld en tegelijk erg verschillend. In vergelijking met andere landen besteedt het Vlaamse onderwijs betrekkelijk weinig uren aan cultuur. Dat elke vorm van onderwijs eigenlijk onderwijs in cultuur is, bemoeilijkt het meten, maar de reflectie over cultuur is wel te detecteren. Ook bepaalde aspecten zoals het aantal uren kunsteducatie, zijn na te gaan. Volgens de OESO scoort Vlaanderen op dat vlak voor het basis- maar zeker voor het secundair onderwijs allesbehalve goed. Het ontbreekt ook aan samenhang in de eindtermen. Het onderwijs spreekt zich daarnaast weinig uit over cultuur en media.

Uit het onderzoek volgen enkele aanbevelingen over het curriculum. Het kleuteronderwijs volgt bepaalde ontwikkelingen van de kleuters niet, bijvoorbeeld de ontluikende analytische vaardigheden. De ontwikkelingsdoelen zetten te veel in op imitatie. Ook in het lager onderwijs is er nauwelijks reflectie op cultuur, waar een kind dan echt wel tot in staat is. Muzische vorming is voornamelijk artistieke vorming zonder reflectie. Ervaren en uitproberen primeren boven kunnen en kennen. In de eerste graad van het secundair spreken de vakken muzische en plastische opvoeding de vier vaardigheden aan, maar reflectie ontbreekt. In andere vakken, zoals Nederlands en geschiedenis, zitten wel duidelijk reflectieve eindtermen. Zo wordt bij taalbeschouwing de leerling uitgedaagd om stil te staan bij wat taal is en hoe die werkt. Doelen over verbeelding verdwijnen nagenoeg helemaal in de tweede graad. Het lijkt dat de verbeelding van een kind van veertien niet langer moet worden getriggerd. Onderzoek toont de fout daarvan genoegzaam aan.

Tot slot is er de stap naar de praktijk. De onderzoekers hebben eerst samengewerkt met de lerarenopleiders om na te gaan of het theoretische kader überhaupt bruikbaar is. In professionele leergemeenschappen werd vooreerst vastgesteld hoe ze cultuur doceren. Daarna werd er nagegaan of het mogelijk was de theorie in de praktijk te gebruiken. De resultaten zijn samengevoegd in Cultuur Expresssss. Op de website www.cultureelcontent.com plaatsen lerarenopleiders lesvoorbereidingen voor cultuurlessen waarbij ze het theoretische raamwerk toepassen.

De onderzoekers werkten vervolgens met scholen samen, in 2015-2016 met twee basis- en twee secundaire scholen. In 2017 doen ze dat met vier secundaire scholen die vooral beroepsonderwijs aanbieden. De Universiteit Gent kwam immers onlangs tot de conclusie dat die onderwijstypes minder in contact komen met cultuur. Het is de bedoeling om samen met de school en de leerkrachten na te gaan of het in de praktijk mogelijk is met het theoretische kader te werken en of dat dan effectief leidt tot een andere werkwijze en een ander denken over cultuureducatie. Uit de eerste proefprojecten blijkt dat leerkrachten Cultuur in de

Spiegel een abstract model vinden, maar wel een werkbare lens om naar cultuur te kijken. Ze kunnen het gebruiken voor het ontwerpen van een les, van projecten, om leerlingen te evalueren en een schoolvisie te ontwikkelen. De lens daagt leerkrachten en directies uit om stil te staan bij hun cultuurbegrip. Velen maken immers nog de dwingende associatie tussen cultuur en de beeldende kunsten. Het is dan ook een manier om door de schotten heen te breken.

Het model is ook nuttig om variatie in het aanbod te brengen en kan ervoor zorgen dat alle vaardigheden aan bod komen. Het model biedt dus kansen tot reflectie over het lesgeven. Het zorgt voor een gemeenschappelijke nieuwe taal en reflectie als finaliteit. Daardoor begrijpen de leerkrachten elkaar beter en geniet de aanpak een ruimere steun. Een theorie wordt uiteraard niet snel, noch in zijn geheel eigen gemaakt door een leerkracht. Op www.cultuurindespiegel.be zijn de verschillende onderzoekswerken, brochures en handboeken te vinden, van Vlaanderen en Nederland. De website www.mijncultuurspiegel.be helpt leerkrachten om stil te staan bij hun cultuureducatieve werk. Na het beantwoorden van een vragenlijst krijgt de leerkracht een korte feedback over zijn cultuurbegrip en over zijn manier van lesgeven, net om hem uit te nodigen de cultuurreflectie expliciet in de kijker te zetten.

1.4. Dirk Terryyn

Dirk Terryyn, van CANON Cultuurcel, zegt dat CANON Cultuurcel als opdrachtgever van het Bamfordonderzoek veel stof heeft doen opwaaien in de sector maar zichzelf ook heel wat werk heeft gegeven, onder meer wat betreft de reflectie over de eigen werking. CANON Cultuurcel heeft voortgewerkt op de kritieken over de visie en de vindplaats. Dat een visie over cultuureducatie ontbrak, heeft geleid tot het onderzoek Cultuur in de Spiegel. Dat er een vindplaats nodig was waar onderwijs en cultuur elkaar treffen, heeft tot de oprichting van Cultuurkuur geleid. Het artikel in ODXXIV en de dynamosubsidies zijn dan weer vormen van consolidatie. CANON Cultuurcel is gericht op het beleid maar gaat aan de slag met het werkveld. Dit illustreert hij door de participatieve opzet van het onderzoek Cultuur in de Spiegel te benadrukken, met een klankbordgroep van 52 leden en expertmeetings.

Dirk Terryyn toont een reportage over een project van twee scholen – de Spectrumschool en het Xaveriuscollege – die samenwerkten met een lokale partner – het cultuurcentrum Deurne. Het cultuurcentrum was van onschatbare waarde en zorgde onder meer voor de lokalen en de administratieve ondersteuning. CANON Cultuurcel gaf de twee scholen twee jaar dynamo3-geld. Twee theaterdocenten begeleidden het project dat leerlingen deed reflecteren over diversiteit, armoede en talentontwikkeling. Een van de leerlingen van het beroepsonderwijs is door het project gemotiveerd en geslaagd in het ingangsexamen van het conservatorium. In een ander project staan twee scholen op de planken in de Arenbergsschouwburg. Meer en beter cultuuronderwijs met persoonlijke en sociale ontwikkeling zijn de drive van CANON Cultuurcel.

Cultuurkuur is dus de centrale vindplaats geworden. Er zijn immers veel culturele partners en het landschap is versnipperd. De samenwerking met CultuurNet is de laatste jaren sterker geworden. Voorts haalt hij de pedagogische studiedagen over cultuur aan. Dit alles is maar mogelijk dankzij een breed netwerk. Zo participeren verschillende actoren aan de klankbordwerkgroep over onderwijs. Dit maakt initiatieven mogelijk als de vormingsdagen over Cultuur in de Spiegel, onder meer voor de onderwijsinspectie. De onderwijsverstrekkers dragen het project – zo dragen ze de scholen voor de proefprojecten voor – maar volgen de projecten ook op. Daarnaast maakt uiteraard de culturele sector zelf deel uit van de netwerken.

1.5. Katrien Van Iseghem

Katrien Van Iseghem, beleidsmedewerker CANON Cultuurcel en projectverantwoordelijke van Cultuurkuur, licht Cultuur in de Spiegel en Cultuurkuur toe vanuit het perspectief van CANON Cultuurcel. Met Cultuur in de Spiegel wil de Cultuurcel een visie geven over het cultuuronderwijs. Cultuurkuur is de ontmoetingsplek bedoeld voor verbinding en verbreding. CANON Cultuurcel heeft de opdracht te werken aan cultuuronderwijs voor persoonlijke en sociale ontwikkeling. Daarvoor zijn definities van cultuur en cultuuronderwijs onontbeerlijk. Daarom is de Cultuurcel op zoek gegaan naar het antwoord op de vraag wat cultuur en kunst inhouden. De cel prefereert de term cultuuronderwijs boven cultuureducatie die beter aangeeft hoe centraal dit staat in het onderwijs.

Met Nederland – waar men al langer met Cultuur in de Spiegel werkt – deelt het de uitgangspunten dat cultuur betekenisgeving is en de basis van menselijk handelen. Emotie wordt daarbij beschouwd als de motor van alle handelen, hoewel dat in de theorie niet altijd tot uiting komt. In 2009 sloot CANON Cultuurcel een overeenkomst met de universiteit van Groningen om onderzoeksresultaten uit te wisselen. In 2012 ging het onderzoek in Vlaanderen van start. Het werd uitbesteed aan een samenwerkingsverband van het HIVA en de Vrije Universiteit Brussel. Het onderzoek werd in mei 2016 opgeleverd. Zo blijkt dat er geen frictie is tussen de theorie van Cultuur in de Spiegel en gangbare theorieën in Vlaanderen. Voorts is de ontwikkelingslijn een revelatie. Voorheen werden dezelfde knutselwerkjes van de tweede kleuterklas gewoon opnieuw gemaakt in de lagere school. Nu wordt het gemakkelijker in te spelen op de ontwikkeling van kinderen. Ook zijn de eindtermen op cultuureducatie geanalyseerd, met heel wat aanbevelingen als resultaat. Daarnaast is er een kortere analyse van het dko en de lerarenopleiding als partners van het leerplichtonderwijs.

Parallel met en mooi aansluitend bij het onderzoek Cultuur in de Spiegel in Vlaanderen, werkte Europa aan een onderzoek over de achtste Europese sleutelcompetentie cultureel bewustzijn en expressie. De theorie van Cultuur in de Spiegel is trouwens gebruikt om die sleutelcompetentie vorm te geven. Het onderzoek werd participatief gevoerd. Heel wat organisaties werden uitgenodigd om hun inbreng te doen. De klankbordgroep kwam minstens twee keer per jaar samen. Wat daar gezegd werd, werd opgenomen in het onderzoek. De aanbevelingen van de klankbordgroep liggen aan de basis van de huidige actienota Samen voor meer en beter. Het proces heeft vier jaar geduurd. Doordat de leden van de klankbordgroep van zo nabij betrokken waren, is er al heel wat beginnen bewegen: het ontwerp van leerplannen, het uitwisselen van goede praktijken en instrumenten zoals de Cultuurspiegel, brochures en dies meer.

De klankbordgroep komt in maart 2017 samen om na te denken over de uitrol van Cultuur in de Spiegel op middellange en lange termijn. Het huidige actieplan beslaat immers enkel 2017. Voorts werkt de Cultuurcel aan een expertopleiding over cultuuronderwijs met sprekers uit het binnen- en het buitenland. Dit jaar zijn er opnieuw proefscholen. Dit keer krijgen ze een culturele partner. Omdat het onderzoek Cultuur leren smaken uitwees dat tso- en bso-leerlingen weinig in contact komen met kunst, noch binnen, noch buiten de schooluren, zijn vooral scholen uit die onderwijsniveaus geselecteerd.

Het tweede speerpunt Cultuurkuur streeft naar verbinding. Het is een platform en een ontmoetingsplaats voor het cultuur- en het onderwijsveld. Alle acties van de Cultuurcel zijn gebaseerd op onderzoek, dus ook Cultuurkuur. De Bamfordstudie wees op het topaanbod aan kunst en cultuur in Vlaanderen, maar ook de zeer grote versnippering. In de veldtekening werd gesuggereerd dat CANON Cultuurcel in zee zou gaan met de UIT-databank. De gesprekken met Cultuurnet

daarover dateren al van 2009. De eerste versie van Cultuurkuur werd in 2015 aanbevolen door Fast Track omdat het platform de deelnemende organisaties zichtbaarheid geeft en het engagement en sociale connectie vergemakkelijkt. In 2016 was er een online-enquête waarbij van de 7200 geënquêteerden er 750 de volledige vragenlijst doorliepen. De gebruikers roemen het gebruiksgemak. Meer en meer wordt er ook doorgeklikt op activiteiten en organisaties, wat aangeeft dat gebruikers in zee gaan met die organisaties. De koppeling van de UIT-databank aan de scholendatabank van de Cultuurcel is een mooi voorbeeld van samenwerking tussen cultuur en onderwijs. Naast de organisaties en het aanbod van de cultuureducatieve organisaties, gebeuren nu ook de aanvragen voor dynamo3 op de site, onder meer voor gratis vervoer met De Lijn. Dat is vaak een opstapje naar meer. Daarnaast zijn er ook heel wat praktijkvoorbeelden terug te vinden die leerkrachten kunnen inspireren.

De Cultuurcel wil het komende jaar Cultuur in de Spiegel beter bekend maken, integreren en een zichtbare plaats geven op Cultuurkuur. In navolging van de beslissing van beide ministers wordt Cultuurkuur verder uitgebouwd als het platform voor cultuur en onderwijs.

Dirk Terryn zegt dat de actienota Cultuur in de Spiegel als centraal punt neemt. De volgende stappen zijn het consolideren van de samenwerking en het zoeken naar efficiëntiewinsten.

1.6. Stefaan Vandelacluze

Stefaan Vandelacluze, algemeen coördinator Mooss, zegt dat Mooss en AmuseeVous sinds 1 januari 2017 gefuseerd zijn. De spreker doceert cultureel ondernemerschap aan de UCL en voorheen culturele methodiek. Mooss wil zoveel mogelijk kinderen, jongeren en begeleiders goesting geven in kunst en erfgoed. Een tweetal jaren geleden heeft Mooss onderzocht wat Cultuur in de Spiegel voor Mooss kon betekenen. Daarop werkte de organisatie mee aan de publicatie *Buurten met Erfgoed*. Voorts is het team intern nagegaan of Cultuur in de Spiegel een impact had op de theorie en de praktijk.

Cultuur in de Spiegel is een veelbesproken en groots opgezet initiatief. Het heeft het voordeel van simpel te zijn en het kan alles omvatten. Toch heeft hij er enkele bedenkingen bij. Cultuur in de Spiegel is een theorie, maar geen hulpmiddel voor leerkrachten. Het methodische kader ontbreekt immers. Er zijn wel lessen en voorbeelden opgesteld, maar er is geen inzicht over hoe de reflectie aan de leerlingen moet worden bijgebracht. Leerkrachten hebben dat echter heel erg nodig. Hij citeert wat hij hoorde op een van de debatten: "Het stimuleren van de vier vaardigheden en het reflecteren over cultuur kan door minder goede leerkrachten perfect naar de knoppen geholpen worden.". Stefaan Vandelacluze pleit voor een component Leren in de Spiegel.

Cultuur in de Spiegel geeft terecht een brede definitie van cultuur. De keerzijde is dat de definitie zo omvattend is dat cultuureducatie of het bijbrengen van cultureel bewustzijn mogelijk zijn zonder kunst of erfgoed erbij te betrekken. Dat gecombineerd met de observatie dat leerkrachten vaak terughoudend zijn om kunst en erfgoed te behandelen in hun lessen, houdt het risico in dat kunst en erfgoed niet langer aan bod komen. Moeten de leerkrachten daarbij niet meer ondersteund worden?

Een tweede kwestie is hoe de minister bevoegd voor Cultuur aan de cultuurcentra, de gezelschappen en de musea zal uitleggen dat scholen hen niet meer nodig hebben voor cultuureducatie. Voor de spreker ontbreken in de vier vaardigheden waarnemen, verbeelden, conceptualiseren en analyseren ook de competenties kennis en houding. Waar is het inzicht in cultuur gebleven?

De spreker ziet wel oplossingen voor voornoemde euvels. Er moet een methodiek komen voor Cultuur in de Spiegel. Die kan deel uitmaken van de publicatie die in de actienota in het vooruitzicht gesteld wordt. Hij pleit ook voor een Kunst en Erfgoed in de Spiegel wat wellicht impactrijker zal zijn dan de enkele kunstenaars in residentie die de actienota voorstelt. Dit is al goede dagelijkse kost in de scholen. Hij waarschuwt ervoor dat subsidies bestaande initiatieven die nu spontaan en zonder bijkomende subsidies georganiseerd worden, in het gedrang kunnen brengen.

De meest fundamentele bedenking heeft Stefaan Vandelacluze bij de vier categorieën cultuurdragers. Een schilderij is meer dan een grafisch teken, dat net zo goed een prentje kan zijn. Waar zit bijvoorbeeld kleur: bij de voorwerpen of bij de grafische tekens? Kunst valt daarenboven niet cartesiaans in te delen. Als de focus ligt op de wijze waarop men zich cultureel uitdrukt, dan zijn de categorieën wel bruikbaar. Voor de dragers van cultuur, de culturele artefacten, is dat echter niet het geval omdat die altijd verschillende aspecten in zich combineren. Omdat leerkrachten onwennig zijn met kunst en erfgoed bestaat het gevaar dat cultuureducatie volgens die definitie kan zonder bezoek aan een museum of een theater. Dit zou kunst en erfgoed wel eens heel elitair kunnen maken.

Er valt iets aan te doen door de categorieën te schrappen en de inhoud van de geplande opleidingen aan te passen door er inzicht in het leerproces van cultuureducatie aan toe te voegen. De methodische inzichten moeten klaar zijn vooraleer de communicatie met de leerkrachten van start gaat. Hij pleit ervoor om Cultuurkuur niet te koppelen aan Cultuur in de Spiegel. Het minieme aantal volgers van een groot theaterhuis als HETPALEIS op die site doet hem twijfelen aan het succes van dat platform. Als zaken niet werken, moeten ze grondig aangepast worden of verdwijnen.

1.7. Tijl Bossuyt

Tijl Bossuyt is artistiek en zakelijk leider van De Veerman, een organisatie die zich bezighoudt met kunsteducatie en participatie. Voorheen was de ondertitel 'Kunsteducatie breed bekeken' omdat educatie en leren toen smalle begrippen waren. Dit is gelukkig niet langer zo en nu is de ondertitel 'Gebeten door kunst'. De Veerman bijt ook mensen met kunst, hij confronteert hen ermee. Soms genieten ze, soms gruwelen ze. Kunst moet namelijk niets. Het is wat het is en De Veerman brengt dat. Net als andere kunsteducatieve organisaties in Vlaanderen is De Veerman geboren uit de creatieve expressiebeweging, een West-Europese beweging, ontstaan in de naoorlogse periode met een doorstart in de jaren vijftig. Opvoeden met en door cultuur en kunst was de grote drijfveer. De beweging had veel invloed op het jeugdwerk en op het onderwijs. Helaas was het geen theorie, maar vooral goesting en goede wil, drive en geloof. De Vlaamse kunsteducatieve organisaties zijn verspreid, maar hebben zeventig jaar ervaring. Dat die ervaring geen deel uitmaakte van het onderzoek, is een gemiste kans en is aan het resultaat te zien. Het komt erop aan theorieën in praktijk te brengen en mensen ervoor enthousiast te maken. Hij is blij met het praktijkonderdeel van Cultuur in de Spiegel, maar dat is nog erg mager. Het louter bouwen van activiteiten is immers maar één aspect van cultuureducatie. Het is meer gelaagd op kind-, les-, klas- en programmaniveau, per schooljaar, per school, per onderwijstype en inspelend op maatschappelijke behoeften. Voor elk van die lagen zijn er skills en tools nodig.

De Veerman heeft tien jaar lang mogen experimenteren in 38 scholen met een weliswaar zelfgemaakt model. Dat klaverbladmodel is ooit zelfs door de CANON Cultuurcel naar voren geschoven als te volgen model. In elke school hielp een artiest in residentie jarenlang een dag in de week de leerkrachten om educatie in

al zijn niveaus mee vorm te geven. Na drie jaar was er op klasniveau al een en ander verwezenlijkt. Na vijf jaar waren er scholen waar het verandering gebracht had in het hele schoolprogramma. Na zeven jaar werd duidelijk dat de wisseling van leerkrachten of directies betekent dat er telkens moest worden herbegonnen. Het komt er immers op aan vernieuwing ook te introduceren in de lerarenopleiding, niet alleen de algemene, maar ook die aan de kunsthogescholen. Dit maakt evenmin deel uit van het nieuwe actieplan.

Het programma heette Vlaggen en Wimpels en werd door de Raad van Europa erkend als een Europese goede praktijk en haalde prijzen. Toch kan Tjil Bossuyt het geen succes noemen omdat het beperkt bleef en veel geld kostte. De Veerman is er bijna aan failliet gegaan. Een overdracht ervan aan het dko dat beschikt over een netwerk en mankracht, is niet gelukt omdat het niet verplicht was en er geen middelen tegenover stonden.

CANON Cultuurcel geeft nu ongeveer 400 scholen per jaar 1500 euro voor duurzame ontwikkelingen rond kunst en cultuur, wat drie keer te weinig is voor slechts een projectweek. Wat het actieplan biedt, is absoluut te weinig om Cultuur in de Spiegel te introduceren. Noch onderwijs, noch cultuur, noch de cultuureducatieve organisaties hebben het geld.

De grote verdienste van Cultuur in de Spiegel is dat het een theorie biedt. De Veerman kan zich in die theorie vinden. Een grondig debat over de omzetting ervan in de praktijk zou nuttig zijn. De wil om de culturele sector en het onderwijs te laten samenwerken, is groot. Hoe dat dient te gebeuren, is niet duidelijk. De programma's van De Veerman zijn gebaseerd op de theorieën van onder andere Biesta, met aspecten van kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Dit is ook te transponeren naar Cultuur in de Spiegel. Om het in het volledige onderwijs te implementeren, is er echter veel meer nodig dan nu vooropgesteld wordt. De opleidingsperiode van tien dagen is veel te kort en het aantal experts is te klein. Het actieplan ondergraaft de ambitie. ACCE werd bemand door één vrouw die de binding met de cultuursector moest verzekeren. Het statuut van ACCE en CANON Cultuurcel is de spreker totaal onduidelijk, maar hij beseft dat ze gekortwiek zijn.

1.8. Herman Baeten

Herman Baeten, voorzitter van de sectorraad Kunsten en Erfgoed, zegt dat de SARC een deelraad is met negentien leden. Tien leden zijn afgevaardigd door het middenveld en negen leden zijn onafhankelijke experts. De raad was heel verwonderd over dit nieuwe actieplan. In 2002 was de spreker voorzitter van een van de drie adviescommissies opgericht in het kader van een samenwerkingsakkoord tussen Onderwijs en Cultuur. Daarna is er nog een aantal van die zogenaamde samenwerkingen gevolgd. De sectoren hebben hard gewerkt en hebben heel wat adviezen geformuleerd, maar uiteindelijk is er niets van gerealiseerd. Waarom wordt er niets mee gedaan? Geloof men echt in cultuur in het onderwijs of is het slechts een schaamlapje? In 2002 was duidelijk dat het dko te elitair was en diende ingekanteld te worden in het onderwijs. Van het advies is niets in huis gekomen omdat iedereen schrik had voor zijn job of omdat het een te complexe hervorming was. Een ander onuitgevoerd advies was om Cultuur en Onderwijs onder dezelfde minister te laten ressorteren. Voor de spreker dient er grondig nagedacht te worden over de plaats van cultuur in de maatschappij. Zo het van belang geacht wordt, hoort het thuis waar iedereen passeert, namelijk in het onderwijs.

De theorie zit volgens de SARC mooi in elkaar, maar bepalen wat cultuur is, is op de rand van het pretentieuze. Daarnaast vond de raad het onvoorstelbaar dat er geen rekening gehouden is met de bloeiende kunsteducatieve sector. Hij pleit

ervoor die sector ernstig te nemen. Nieuwe experts worden heus niet gevormd op tien dagen.

De erfgoedsector komt in de nota veel te weinig aan bod. De bibliotheeksector wordt zelfs niet vermeld. Slechts één organisatie wordt bij naam genoemd: Art basics for children. Hij begrijpt wel dat de nota niet bedoeld is om Cultuur in de Spiegel integraal over te nemen, of alle organisaties te vernoemen, maar hij klaagt de manier waarop met de sector omgesprongen wordt aan. Het komt erop aan de actoren te versterken.

De nota is ook te veel geschreven vanuit de bureaucratische onderwijslogica. Hij gelooft in wat Plutarchus al zei: onderwijs is geen emmer vullen, maar een vuur aansteken. Leraren worden eerder beoordeeld op lesvoorbereidingen of op het invullen van de agenda dan op hoe ze de kinderen lesgeven. De zo nodige begeestering valt zo niet te vatten.

Herman Baeten had voorts de indruk dat Cultuur in de Spiegel vertrok vanuit een Nederlandse logica die niet zomaar te transponeren is naar Vlaanderen. Door te focussen op algemene cultuur, komt de kunst op zich in de verdrukking. Kunst is geen glijmiddel. Het individu moet ten dienste staan van de kunst en de cultuur en niet omgekeerd. Tot slot zegt de spreker het te zullen betreuren als hier, voor de zoveelste keer, niets van in huis komt. De sector van de kunst en cultuur heeft hier al veel tijd en energie in gestoken. Het is tijd om concreet te worden en kunst en erfgoed de plaats in het onderwijs te geven waar ze recht op hebben.

2. Vragen en bemerkingen

2.1. Jo De Ro

Jo De Ro ziet een historische kans omdat het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering het zo goed als unaniem eens zijn om de eindtermen aan te pakken. Dit gebeurt niet vanuit een ivoren toren, maar via een brede bevraging. Via het onderwijsfestival in vijf steden heeft ieder die dat wou, vanuit verschillende maatschappelijke sectoren, voorstellen kunnen doen voor nieuwe eindtermen. Momenteel bekijken vijf parlementsleden uit vijf grote fracties wat er zeker aan moet veranderen. Het basismateriaal van het onderzoek Cultuur in de Spiegel is actueel en academisch ondersteund. Hij vond de conclusie van het onderzoek alvast wel hoopvol. In het onderwijs zal er pas iets veranderen als het doordringt tot in het kleinste longblaasje. Eindtermen en leerplannen hebben wel degelijk een grote impact op het onderwijs. Het onderzoek biedt een wetenschappelijk geschraagde leerlijn van 2,5 tot 18 jaar, iets wat voor tal van andere thema's niet bestaat. Het ontbreken van leerlijnen heeft met zich meegebracht dat er hiaten zitten in het onderwijs, bijvoorbeeld voor jongeren in een arbeidsgerichte richting. Het enthousiasme van bso- en tso-scholen om in te stappen in Cultuurkuur of in te gaan op het aanbod van cultuureducatieve organisaties toont aan dat er leerkrachten zijn die dit onderschrijven. Hij is heel tevreden dat er een wetenschappelijke basis voorhanden is. Er zal enthousiasme nodig zijn om zaken te realiseren.

De spreker ziet goede wil en mooie woorden langs de kant van Onderwijs en Cultuur en het Vlaams Parlement. Iedereen moet in eigen boezem kijken. Cultuur in de Spiegel biedt kansen die eenieder nu met enthousiasme moet grijpen. De kerngroep Eindtermen zal dat alvast doen.

2.2. Caroline Bastiaens

Caroline Bastiaens acht de historiek en de stand van zaken die de sprekers gaven, nuttig. De vernieuwing van de eindtermen, de gezamenlijke nota van beide ministers, maar ook het actieplan zijn kansen om stappen vooruit te zetten. Dat neemt niet weg dat ze de kritische opmerkingen zal meenemen naar de bespreking. Ze vraagt wie van de sector betrokken was bij Cultuur in de Spiegel en wie niet. Ook het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding omvat acties in scholen. Is er een link met wat de culturele sector in die scholen doet? Hoe kunnen scholen, cultuureducatieve organisaties, kunstinstellingen en kunstenaars winnen bij Cultuur in de Spiegel? Kan het platform Cultuurkuur ook de planlast van scholen verminderen?

2.3. Cathy Coudyser

Cathy Coudyser ziet de kansen die de nota biedt, maar het zijn vooralsnog kiemen. Het actieplan heeft zeker merites, onder andere dat de ministers bevoegd voor Onderwijs en Cultuur en beide sectoren er samen aan willen werken. Duidelijk is wel dat de ervaringsrijke cultuureducatieve sector zich nog niet helemaal kan vinden in de plannen. Het is tijd om verbanden te leggen. Het theoretische kader is goed en er is een platform. De methodiek ontbreekt echter nog. Daarbij moet niet alleen de kunstensector maar ook de erfgoedsector worden betrokken. Kortom, het actieplan volstaat nog niet om te komen tot een structureel geheel voor de broodnodige cultuureducatie in het onderwijs.

2.4. Kathleen Krekels

Kathleen Krekels is in haar parlementaire carrière al meermaals geconfronteerd met de discrepantie tussen theorie en praktijk, iets wat ze hier wil vermijden. Ze vraagt de sprekers tips en suggesties om wat scheef loopt recht te trekken. Ze vraagt aan Tjil Bossuyt om uit te leggen hoe het actieplan precies de theorie ondergraaft.

2.5. Katia Segers

Katia Segers heeft bij elk van de sprekers een hart voor cultuur en onderwijs gevoeld. Ze is dankbaar voor de openheid en de kritische opmerkingen. Net dat het een gedeelde verantwoordelijkheid is, houdt het risico in dat iedereen zich drukt. Om dat te vermijden, dient het actieplan zo concreet mogelijk te zijn en vergezeld te zijn van de nodige middelen. Ze zal daar zeker op aandringen. Cultuureducatie in het gewone onderwijs is essentieel voor jongeren die er anders niet mee in contact komen.

2.6. Bart Caron

Bart Caron heeft er vertrouwen in dat, als het aan de sprekers alleen lag, er een compromis zou uitkomen dat in het voordeel was van het onderwijs, het dko, de kunsten en de erfgoedsector. Het dko zou geïntegreerd worden in het gewone onderwijs dat een broeihaard zou zijn van alle typische menselijke competenties die cultuur maximaal in zich draagt. Elke stap in die richting is een goeie, maar de weg is nog heel lang.

3. Antwoorden

3.1. Lode Vermeersch

Lode Vermeersch beaamt dat Cultuur in de Spiegel niet veel inhoudt over leren en didactiek. Dat was niet de opdracht. Leerkrachten hebben allicht die expertise zelf. Dat neemt niet weg dat ideeën over leertheorie in combinatie met Cultuur in de Spiegel zinvol kunnen zijn. Cultuur in de Spiegel positioneert de kunsten in de bredere cultuur. De suggestie om na te gaan wat dat precies betekent voor de specifieke kunsten en erfgoed, lijkt hem zinvol. De uitspraak dat de kunsten niet in categorieën in te delen zijn, doet het uitschijnen alsof de kunsten niet onderzoekbaar zijn. Dit klopt niet volgens de spreker. Zeggen dat de kunsten zich niet laten vatten, zou leerkrachten die zich niet competent voelen, kunnen uitsluiten. Door alles goed uit te leggen, zullen ze zich competentier voelen. Dit kan zonder in categorieën in te delen of de ziel of het vuur eruit te halen.

3.2. Katrien Van Iseghem

Katrien Van Iseghem zegt dat in de definitie van de achtste Europese sleutelcompetentie de rol van de kunsten heel belangrijk is. Ze betwist dat Cultuurkuur geen succes is. Meer dan 500.000 leerlingen werden bereikt met de dynamoprojecten en 180.000 leerlingen en leerkrachten werden vervoerd. Ongeveer 1492 cultuureducatieve organisaties staan vermeld op Cultuurkuur. Het aantal moet uiteraard groeien. Cultuurkuur wordt enkel gebruikt door leerkrachten. Dat in een korte periode de enquête 7250 leerkrachten bereikte, bewijst het succes van dit vrij jonge platform.

Voorts weerlegt ze de beperkte betrokkenheid van het veld door te verwijzen naar de uitgebreide deelnemerslijsten van de klankbordgroepen. Ook de vertegenwoordigers van de bibliotheken zijn de klankbordgroepen de vier volle jaren blijven volgen. Ze zal de lijst van de deelnemers aan de commissie bezorgen, alsook de informatie over de koppeling aan het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding.

3.3. Stefaan Vandelacluze

Stefaan Vandelacluze herinnert eraan dat hij ook heel wat positieve aspecten aanhaalde over Cultuur in de Spiegel. Hij deed suggesties ter verbetering. Met de cijfers wou hij aantonen dat het actieplan te veel inzet op communicatie en te weinig op het steunen van leerkrachten. Het komt erop aan te kiezen voor een onderwijsbeleid, niet voor een louter communicatiebeleid. Hij suggereert Cultuurkuur eerst verder op punt te zetten vooraleer er massaal over te communiceren. Er staan dan wel 1492 organisaties op, de uitleg over elkeen is beperkt.

3.4. Tijl Bossuyt

Tijl Bossuyt gelooft in Cultuur in de Spiegel. Zijn punt is dat de ambities om dat in heel Vlaanderen uit te rollen, te zwak zijn. Het ondergraft de theorie. De grote en grove middelen zijn nodig. Onderwijs en Cultuur moeten op een lijn staan, wat vooralsnog niet het geval is. Zo is oKo niet mee met Cultuur in de Spiegel. Daarover staat niets in het actieplan. Hij had ook gewoon het manifest van 1980 van het Kunstenparlement – geïnstalleerd door Willy Calewaert, destijds minister van Nationale Opvoeding – kunnen debiteren, waar alles al in staat, om zijn punt te maken.

3.5. Herman Baeten

Herman Baeten zegt dat er ook theoretici zijn die wel wat opmerkingen hebben bij Cultuur in de Spiegel. Het ware goed geweest ook hen te horen. In ieder geval moet een evaluatiemoment ingebouwd worden zodat bijsturing mogelijk is. Voorts pleit hij ervoor de amateurkunsten er toch nog bij te voegen. Kunsten meten, houdt ook risico's in. Het laatste Kunstendecreet bewijst wat het gevolg is als mensen alles in cijfertjes moeten gieten. Het buikgevoel wordt weggeduwd omdat het niet meetbaar is.

Bart Caron dankt de sprekers voor hun boeiende toelichtingen.

Bart CARON,
voorzitter

Marius MEREMANS,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ACCE	ambtelijk coördinatieplatform cultuureducatie
bso	beroepssecundair onderwijs
CANON	Cultuurcel van het Agentschap voor Onderwijscommunicatie
dko	deeltijds kunstonderwijs
HIVA	Hoger Instituut voor de Arbeid (van de KU Leuven) (nieuwe benaming voluit = Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving)
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
oKo	Overleg Kunstenorganisaties
SARC	Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
tso	technisch secundair onderwijs
UCL	Université Catholique de Louvain